

Є. В. Касіян,

аспірант кафедри міжнародного економічного аналізу та фінансів Львівського національного університету імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ

У статті досліджено та систематизовано теоретичні підходи до визначення категорії фінансового розвитку в світовій економічній науці, визначено основні детермінанти і складові фінансового розвитку, його основна концепція та місце у соціально-економічному розвитку держави.

Ключові слова: фінансовий розвиток, функції фінансової системи, якісні характеристики фінансової системи, економічне зростання.

Е. В. Касіян

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ КАТЕГОРИИ ФИНАНСОВОГО РАЗВИТИЯ В МИРОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НАУКЕ И ЕГО РОЛЬ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РОСТЕ

В статье исследованы и систематизированы теоретические подходы к определению категории финансового развития в мировой экономической науке, определены основные детерминанты и составляющие финансового развития, его основная концепция, место в социально-экономическом развитии государства.

Ключевые слова: финансовое развитие, функции финансовой системы, качественные характеристики финансовой системы, экономический рост.

E. V. Kasiyan

THEORETICAL APPROACHES TO DEFINITION OF THE CATEGORY OF FINANCIAL DEVELOPMENT IN THE GLOBAL ECONOMIC SCIENCE AND ITS ROLE IN ECONOMIC GROWTH

In the article the main theoretical approaches to definition of the category of financial development in the global economic science are analyzed and systematized. Also, the basic components of financial development, its determinants, its basic concept and its importance in socio-economic development of the state are described.

Key words: development, functions of the financial system, financial globalization, qualitative characteristics of financial system, economic growth.

Постановка проблеми. Фінансовий розвиток як окрема категорія в економічній науці почав досліджуватися лише у 1990-х роках минулого століття. До цього моменту функціонування фінансових систем як відносно самостійних механізмів не включалося в моделі економічного зростання, а роль фінансового розвитку обмежувалася лише фінансовою лібералізацією. Протягом останніх двох десятиліть з'явилася низка наукових праць та економетричних досліджень, у котрих досліджується взаємозв'язок між розвитком фінансової системи і реальним сектором економіки. Увагу привертає те, що в усіх цих працях термін «фінансовий розвиток» трактується по-різному. У теоретичних моделях фінансовий розвиток розглядається як удосконалення функцій фінансової системи або розвиток фінансових інституцій. У більшості економетричних досліджень фінансовий розвиток зводиться лише до окремих кількісних показників, що характеризують розмір фінансових активів, банківського сектору чи фондового ринку, при цьому увага не звертається на стабільність чи ефективність фінансового сектору, що не відповідає теоретичним моделям. Виникає низка питань, пов'язаних із структурою фінансової системи та вимірюванням фінансового розвитку. Тому існує потреба у здійсненні систематизації основних підходів до визначення фінансового розвитку як окремої категорії та його оцінки, що, своєю чергою, дасть можливість комплексно аналізувати розвиток фінансової системи і зрозуміти його місце в загальному соціально-економічному розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага дослідженню фінансового розвитку та його концептуальних аспектів приділялася економістами Світового банку, особливо слід виділити роботи Р. Левіна, Е. Дермігук-Кунт і Т. Бека. До інших зарубіжних науковців, що досліджували це питання, належать: Й. Шумпетер, Р. Маккінон, Е. Шоу, Н. Голдсміт, Р. Кінг, Р. Мертон, Б. Цві, Р. Лапорта, С. Дянков, Л. Лавін, Р. Бароу, М. Максимович та ін.

Серед вітчизняних економістів, що присвятили окресленій проблематиці свої роботи, слід назвати таких, як Лютий І. О., Сніжко О. В., Сунцова О. О., Школьник І. О., Корнеев В. В., Львовичкін С. В.

Метою статті є дослідження та систематизація основних підходів до розгляду фінансового розвитку як окремої категорії в економічній думці, визначення основних складових і детермінант фінансового розвитку, висвітлення його значення у відкритій економіці.

Основні результати дослідження. Сьогодні основна хвиля економічної думки вдруге піднімає важливість ідей Й. Шумпетера, пов'язаних із дослідженням ролі фінансів в економіці. За Шумпетером, підприємницькі інновації фінансуються за допомогою кредиту, а не заощаджень. Вчений на прикладі відносин між банкіром і виробником хотів проілюструвати важливість фінансової системи у виборі та впровадженні нових технологій. Він стверджує, що банки, які добре функціонують, сприяють технологічним інноваціям шляхом виявлення та фінансування тих підприємств, котрі мають найкращі шанси для успішної реалізації інноваційних продуктів і виробничих процесів. Шумпетер надавав банківській системі важливу роль та соціальну функцію, оскільки банківська система, сприяючи економічному підйому завдяки фінансуванню інноваційних підприємств, прокладає шлях до підвищення рівня рівноважного виробництва. Таку думку він висловив ще в 1911 р., однак основні економічні доктрини, починаючи від класичних теорій, побудованих на кейнсіанських ідеях, до неокласичних, пов'язаних із реальними діловими циклами, ендогенних теорій економічного зростання, характеризуються лише рудиментарними зусиллями інтегрувати фінансові ринки та фінансових посередників у свій аналіз [1, с. 22–56].

Дослідження Р. Голдсмита в 1969 році було першим, що емпірично підтвердило існування позитивного взаємозв'язку між розвитком фінансового сектору і ростом ВВП на душу населення [2]. Увагу заслуговує також робота

Р. Маккінона, де показано позитивну роль фінансової лібералізації для економічного зростання [3]. Однак у цих роботах розглядаються лише окремі аспекти фінансового розвитку, а комплексний аналіз розвитку фінансової системи, як окремого якісного процесу, відсутній. Р. Кінг та Р. Левін у 1993 році, використовуючи окремі показники фінансового розвитку, у своєму емпіричному дослідженні вперше мотивували шумпетерівське твердження про те, що функції, які виконують фінансові посередники, є життєво важливими для впровадження технологічних інновацій та економічного прогресу [4, с. 730–737]. Цей теоретичний постулат став відправною точкою в дослідженні фінансового розвитку та функціонування фінансових систем, оскільки було вперше запропоновано комплексний підхід до аналізу цієї категорії. Тому фактично від цього моменту починається процес дослідження науковцями фінансового розвитку як окремої категорії та його ролі в соціально-економічному розвитку на загальносистемному рівні.

Сьогодні в західній економічній думці викристалізувалося два основних підходи до розуміння фінансового розвитку як окремої категорії – інституційний та функціональний, і кожен із них має свої вагомі аргументи та право на існування. Відповідно до інституційної теорії, основним рушієм фінансового розвитку є фінансові інституції, а основними обмеженнями – трансакційні витрати, податки, обчислювальні обмеження, нагляд та контроль. Якщо говорити про конкретні фінансові інституції, як-от банки, страхові компанії, то основним завданням макроекономічної політики є створення таких умов, за яких ці інституції змогли б ефективніше надавати фінансові послуги. Інституційний підхід порушує ряд питань, пов'язаних із оптимальністю структури фінансової системи та ефективністю тих чи інших інституцій або ринків. У рамках цього підходу виникла полеміка навколо питання, яка модель фінансової системи є ефективнішою – банково орієнтована чи ринково орієнтована.

У звіті про фінансовий розвиток, презентованому на Світовому Економічному Форумі у 2008 і 2010 роках, фінансовий розвиток пояснюється як «фактори, заходи, інституції, що сприяють ефективному фінансовому посередництву та ефективним ринкам, а також ширшому і глибшому доступу до капіталу та фінансових послуг», що відповідає інституційному підходу [5, с. 19–36]. Наведене трактування є дещо неповним із позиції динамічності, оскільки власне поняття «розвиток» – це процес, для якого характерна динаміка, перехід від одного якісного рівня до іншого, що супроводжується якісними, кількісними і структурними змінами. Такий фінансовий розвиток Сніжко О. В. називає «одноплощинним», що передбачає часткове вдосконалення фінансової системи шляхом модифікації деяких її компонентів і зв'язків [6, с. 13–15]. Підвищення спеціалізації фінансових інститутів може бути прикладом такого розвитку, оскільки вдосконалюється лише конкретна функція фінансової системи або окремих елементів її структури. З позиції інституційної теорії, фінансові інновації можуть становити певну загрозу стабільності фінансової системи, оскільки дають змогу використовувати інноваційні фінансові інструменти, що дозволяють ухилитися від прямої дії існуючих регулюючих норм; відтак фінансові посередники мають можливість отримувати надприбутки, уникаючи зайвих витрат на початковому етапі.

Неокласична теорія, аналізуючи динаміку цін та виробництва, не пояснює інституційних змін у фінансовій системі. Фінансові інституції відсутні в неокласичних теоріях економічного зростання, і лише функції фінансової системи мають значення. Тому в західній економічній думці існує другий підхід, де ключову роль у фінансовому розвитку відіграють функції фінансової системи. Відповідно до функціонального підходу, під поняттям «фінансовий розвиток» розуміється ефективніше здійснення функцій фінансовою системою. Функції виступають тут основною концептуальною складовою. Цей підхід був підтриманий такими економістами, як Р. Левін, Р. Т. Бек, Е. Дермірук-

Кунт та ін. [7]. Р. Левін зазначає, що структура фінансової системи не відіграє важливої ролі, адже немає великого значення, якими каналами надходитиме капітал, важливим є кінцевий результат ефективного виконання функцій всією фінансовою системою [8, с. 2–9]. Учений виділяє п'ять основних функцій фінансової системи, які є каналами впливу на економічне зростання:

- продукування інформації про можливість інвестування та розміщення капіталу;
- моніторинг інвестицій і забезпечення корпоративного управління;
- полегшення торгівлі, диверсифікації та ризик-менеджменту;
- мобілізація і розподіл заощаджень;
- спрощення обміну та торгівлі товарами і послугами.

Р. Мертон та Б. Зві у своїх дослідженнях розглядають еволюцію фінансової системи як інноваційну спіраль, де організовані ринки та фінансові посередники конкурують у статичному плані, але доповнюють одне одного з позиції динаміки [9, с. 14]. Сьогодні банки і фінансові ринки конкурують між собою, пропонуючи подібні продукти та використовуючи подібні фінансові ринки. Понад те, існує чимало доказів тому, що фінансові продукти, створені фінансовими посередниками, переходять у арсенал фінансових ринків. Технологічні інновації і зниження трансакційних витрат стимулюють конкуренцію між фінансовими ринками та посередниками. Отже, інституційні й структурні зміни, що відбуваються в рамках фінансової системи, є ендогенним фактором, який трансформується відповідно до функцій фінансової системи, котрі задаються екзогенно. Інституційний та функціональний підходи до визначення фінансового розвитку слід розглядати не як протилежні, а як такі, що взаємодоповнюють один одного. Це дозволяє підійти комплексно до аналізу фінансового розвитку.

У своїй фундаментальній праці Сніжко О. В. наголошує на полісемантичності терміну «фінансовий розвиток». Фінансовий розвиток, за її словами, є «...процесом якісних перетворень у ході історичної еволюції фінансової системи. Як історичний процес він характеризується ускладненням законів її функціонування й появою нових властивостей структур і функцій більш широкого або універсального характеру, які збільшують відносну незалежність фінансової системи від середовища, підвищують рівень її організації та розширюють стратегічні можливості її розвитку в майбутньому» [6, с. 17].

Фінансовій системі як динамічному процесу притаманні якісні, кількісні, інституційні та структурно-організаційні зміни. Як якісний процес фінансовий розвиток веде до ускладнення, диференціації, ефективності й підвищення рівня організації фінансової системи, що дозволяє ефективніше здійснювати свої функції і відповідати зовнішнім вимогам реального сектору, покращувати якість фінансових послуг, розширювати доступ до фінансових ресурсів. До основних якісних характеристик фінансової системи слід віднести розмір, структуру, ефективність, концентрацію, конкуренцію, стабільність та фінансову відкритість. Відповідно до кожної з цих якісних характеристик сформувалися групи показників, що ефективно відображають процес розвитку фінансової системи та її структури [7].

У зарубіжній економічній літературі зустрічається також термін «*financial deepening*», тобто «фінансове поглиблення», котрий досить часто використовують замість терміну «фінансовий розвиток». На нашу думку, ці поняття не є тотожними. Поняття «*financial deepening*» вперше ввів Едвард Шоу у своїй праці «Фінансове поглиблення в економічному зростанні» у 1973 році, розуміючи під ним вартість фінансових активів відносно ВВП [10]. Тому в більшості досліджень цей термін застосовують, коли говорять про розмір фінансового сектору, що дорівнює відношенню грошового агрегату М3 до ВВП країни. Використовуючи термін «фінансове поглиблення» замість терміну фінансового розвитку, відбувається звуження фінансового розвитку до окремих кількісних показників, що не відповідає дійсності. Поряд із фінансовим поглибленням

іноді зустрічаються терміни «*financial widening*», «*rich of financial system*», «*breadth of financial system*», що означають фінансове розширення, або масштаб фінансової системи, тобто збільшення кількості фінансових інструментів, фінансових інституцій та посередників. Ці терміни не слід плутати із фінансовим розвитком, оскільки вони характеризують лише його окремі, кількісний аспект.

Емпірично доведеним є те, що фінансова система не функціонує у вакуумі й не розвивається самостійно, а знає значного впливу зовнішніх факторів, що певною мірою детермінують її форму, а також ефективність здійснення нею своїх функцій. Зовнішнє середовище задає договірні та інформаційні межі, в яких функціонують фінансові посередники, фінансові ринки та користувачі фінансових послуг. Аналіз зовнішніх факторів, що значною мірою детермінують фінансовий розвиток, є дуже важливим при формуванні ефективної стратегії розвитку фінансового сектору, оскільки саме від екзогенних змінних, які впливають на фінансовий розвиток, залежатиме його роль у економічному зростанні та досягненні цілей макроекономічної політики. На рис. схематично показано основні складові й детермінанти фінансового розвитку як цілеспрямованого процесу.

Рис. Основні детермінанти та складові процесу фінансового розвитку
Джерело: Складено автором

Першим і найбільш вагомим зовнішнім фактором, що створює договірні та функціональні межі у фінансовому секторі, є інституційне середовище, яке охоплює законодавство, корпоративне управління, основні вимоги і норми, що регулюють функціонування фінансових посередників, ринків, визначають можливість надання фінансових послуг. Важливою складовою інституційного середовища є корпоративне управління, тобто набір механізмів, які організують відносини між зацікавленими сторонами, зокрема власниками капіталу – акціонерами компанії. Принципал-агент теорія передбачає, що менеджери не завжди діють в інтересах інвесторів. Тому існує потреба в певних інституційних механізмах, які перешкоджають інсайдерам компанії використовувати прибуток і становище фірми у власних інтересах. Ефективне інституційне середовище допомагає скоротити операційні та інформаційні витрати, а реформи, спрямовані на зміцнення судової системи і захист прав інвесторів, кредиторів, підвищують ефективність функціонування фінансового сектору. Це було проаналізовано й доведено в роботах Ла Порти [13; 14], Р. Левіна, Н. Лоайзи та Т. Бека [15], С. Дянкова [16].

Другим важливим фактором, який впливає на фінансовий розвиток держави, є бізнес-середовище, що, своєю

чергою, включає наявність людського капіталу – висококваліфікованих працівників фінансового сектору, котрі можуть надавати фінансові послуги. В емпіричних дослідженнях показано позитиву кореляцію між фінансовим розвитком та наявністю висококваліфікованих працівників [8]. Матеріальна інфраструктура і новітні інформаційні технології, що є складовими бізнес-середовища, підвищують дохідність фінансових інвестицій, сприяючи фінансовому поглибленню та акумуляції капіталу [17, с. 35–49].

Ключовою умовою ефективного функціонування фінансової системи є макроекономічна стабільність і сприятлива фіскальна політика уряду. Низький та незмінний рівень інфляції забезпечує стимули для фінансової форми заощаджень і сприяє укладенню довгострокових фінансових угод, оскільки вкладники та інвестори, швидше за все, довірятимуть свої заощадження фінансовим посередникам, якщо вони зможуть гарантувати їм очікувану дохідність, прив'язану до реального споживання. Крім того, монетарна стабільність дозволяє інвесторам адекватно обчислити рентабельність проектів і здійснювати платежі в реальному вираженні [11, с. 7].

Одним із найбільш вагомих факторів, що впливають на фінансовий розвиток країни, є рівень відкритості економіки. Прикладом може бути розвиток фінансових систем країн Центральної та Східної Європи, де політика фінансової лібералізації, спрямована на фінансову й економічну інтеграцію в ЄС, сприяла припливу іноземних інвестицій у фінансовий сектор, а іноземні банки наразі складають основу банківських систем.

Якісні характеристики фінансової системи значною мірою формуються під впливом зовнішнього макроекономічного та правового середовища, тому ефективне виконання функцій фінансових систем характерне для розвинувтих країн. Відповідно у цих країнах спостерігається сильніший вплив фінансової системи на розвиток реального сектору. Таким чином, фінансовий розвиток характеризується складними причинно-наслідковими зв'язками між екзогенними факторами та якісними характеристиками фінансової системи, котрі й визначають ефективність функціонування фінансового сектору та його вплив на економічне зростання.

Висновки. За останні десятиліття економічна реальність здебільшого формувалася під впливом шоків на фінансових ринках. Створення Європейського валютного союзу, посилення ролі МВФ, світова фінансова криза 2008–2010 років та привернення значної

уваги до фінансової стабільності є прямими наслідками ситуації, що склалася. Сьогодні потреба у введенні фінансового розвитку як окремої, частково самостійної категорії в моделі соціально-економічного розвитку є очевидною. Теоретичні основи аналізу фінансового розвитку та визначення засобів для його стимулювання є важливими для моделей економічного розвитку перехідних економік, де фінансові системи перебувають на початковій стадії розвитку і потребують значних змін в інституційному середовищі з метою уникнення дисбалансів, які можуть негативно вплинути на економічне зростання. При плануванні та здійсненні фіскальної, валютної, монетарної політики урядів слід обов'язково звертати увагу на ті зміни, що відбуваються у фінансовому секторі, оскільки дисбаланси у фінансовій системі можуть стати каталізатором наступних фінансових криз.

Література

- Schumpeter J. Theory of Economic Development / J. Schumpeter. – Cambridge University Press, 1912. – 212 p.
- Goldsmith R. Financial Structure and Development / R. Goldsmith. – New Heaven, CT : Yale University Press, 1969. – 158 p.
- McKinnon R. L. Money and Capital in Economic Development / R. L. McKinnon. – Washington, DC : Brookings Institution, 1973. – 184 p.

4. King R., Levine R. Finance and Growth: Schumpeter Might be Right [Electronic resource] // The Quarterly Journal of Economics. – 1993. – Vol. 108. – No. 3. – P. 717–737. – Access mode : <http://www.isid.ac.in/~tridip/Teaching/DevEco/Readings/07Finance/05King&Levine-QJE1993.pdf>
5. The Financial Development Report 2010 [Electronic resource] // World Economic Forum, 2010. – 420 p. – Access mode : http://www3.weforum.org/docs/WEF_FinancialDevelopmentReport_2010.pdf
6. Сніжко О. В. Фінансовий розвиток трансформаційних економік: структурно-функціональний аналіз : монографія / О. В. Сніжко. – К. : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2009. – 820 с.
7. Beck T., Demirguc-Kunt A., Levine R. Financial Institutions and Markets Across Countries and over Time: Data and Analysis [Electronic resource] // World Bank Policy Research Working Paper 4943. – 2009. – 46 p. – Access mode : <http://go.worldbank.org/ONM4E45GX0>
8. Levine R. Finance and Growth: Theory and Evidence [Electronic resource] // IMF Working Paper 10766. – 2004. – P. 25–47. – Access mode : <http://www.nber.org/papers/10766>
9. Merton R., Bodie Z. Design of Financial Systems: Towards a Synthesis of Function and Structure // Journal of Investment Management. – 2005. – Vol. 3. – No. 1. – P. 1–23.
10. Shaw E. S. Financial Deepening in Economic Development / E. S. Shaw. – New York : Oxford University Press, 1973. – 260 p.
11. Beck T. Creating an Efficient Financial System: Challenges in a Global Economy [Electronic resource] // World Bank Policy Research Working Paper 3856. – 2006. – 35 p. – Access mode : <http://go.worldbank.org/T5S41YUV00>

12. Сунцова О. О. Фінанси та економічне зростання: теоретичні аспекти / О. О. Сунцова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6. – С. 49–55.
13. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. Investor Protection and Corporate Governance [Electronic resource] // Journal of Financial Economics. – 2000. – Vol. 58. – No. 1–2. – P. 3–27. – Access mode : <http://www.people.fas.harvard.edu/~iversen/PDFfiles/LaPorta2000.pdf>
14. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. Legal Determinants of External Finance [Electronic resource] // Journal of Finance. – 1997. – Vol. 52. – No. 3. – P. 1131–1150. – Access mode : <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6261.1997.tb02727.x/abstract>
15. Levine R., Loayza N. and Beck T. Financial Intermediation and Economic Growth: Causes and Causality [Electronic resource] // Journal of Monetary Economics. – 2000. – No. 46. – P. 31–77. – Access mode : <http://ideas.repec.org/a/eee/moneco/v46y2000i1p31-77.html>
16. Djankov S., McLiesh C. and Shleifer A Private Credit in 129 Countries, [Electronic resource] // Cambridge : National Bureau of Economic Research Working Paper 11078. – 2005. – 42 p. – Access mode : <http://www.nber.org/papers/w11078.pdf>
17. Barro R. J. Economic Growth in a Cross Section of Countries [Electronic resource] // Cambridge : National Bureau of Economic Research Working Paper 3120. – 1991. – 49 p. – Access mode : <http://www.nber.org/papers/w3120.pdf>

Стаття надійшла до редакції 16 червня 2012 року

УДК 339.7

О. В. Підчоса,
аспірант кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СТРАТЕГІЯ ВЕРТИКАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК ОСНОВА РОЗБУДОВИ МІЖНАРОДНОГО ВИРОБНИЦТВА НАФТОГАЗОВИХ ТНК

У статті досліджується ефективність використання стратегії вертикальної інтеграції у процесі розбудови міжнародного виробництва нафтогазових ТНК у сучасних умовах розвитку галузі. Аналізуються переваги та недоліки вертикальної інтеграції, визначаються стратегічні цілі використання цієї стратегії, а також умови, за яких доцільне її використання.

Ключові слова: стратегія вертикальної інтеграції, міжнародне виробництво, нафтогазові ТНК.

А. В. Подчоса
СТРАТЕГИЯ ВЕРТИКАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ
КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО
ПРОИЗВОДСТВА НЕФТЕГАЗОВЫХ ТНК

В статье исследуется эффективность использования стратегии вертикальной интеграции в процессе развития международного производства нефтегазовых ТНК в современных условиях развития отрасли. Анализируются преимущества и недостатки вертикальной интеграции, определяются стратегические цели использования данной стратегии, а также условия, при которых целесообразно ее применение.

Ключевые слова: стратегия вертикальной интеграции, международное производство, нефтегазовые ТНК.

O. V. Pidchosa
THE STRATEGY OF VERTICAL INTEGRATION
AS A BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF OIL AND
GAS TNC'S INTERNATIONAL PRODUCTION

The article examines the efficiency of the strategy of vertical integration for the expansion of oil and gas TNC's international production in present conditions of industry development. The article also analyzes advantages and disadvantages of vertical integration, highlighted the strategic objectives of this strategy and the conditions under which it expedient to use.

Key words: strategy of vertical integration, international production, oil and gas TNC.

Постановка проблеми. Необхідність дослідження ролі стратегії вертикальної інтеграції в розбудові міжнародного виробництва нафтогазових ТНК обґрунтована його значним впливом на систему міжнародного виробництва та формування ринкової структури нафтогазової галузі, здійснення прямих іноземних інвестицій, процес злиттів і поглинань та інші важливі процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку різних аспектів проблеми використання стратегії вертикальної інтеграції в розбудові міжнародного виробництва нафтогазових ТНК зробили такі закордонні й вітчизняні науковці, як: Ж. Девіс (*Jerome Davis*), Е. Інпкен (*Andrew Inpken*), М. Мофет (*Michael H. Moffet*), Д. Равенскрафт (*David J. Ravenscraft*), Ф. Шерер (*Frederic M. Scherer*), Д. Тіс (*David Teece*), Р. Коуз (*Ronald Coase*), О. І. Вільямсон (*Oliver E. Williamson*), М. Портер (*Michael Porter*), Г. Йетто-Гільє (*Grazia Ietto-Gillies*), О. І. Погач, Р. П. Шарієв, В. М. Гальперін та ін.

Метою статті є дослідження ефективності використання стратегії вертикальної інтеграції у процесі розбудови міжнародного виробництва нафтогазових ТНК у сучасних умовах розвитку галузі; аналіз переваг та недоліків вертикальної інтеграції; визначення стратегічних цілей використання цієї стратегії, а також умов, за яких доцільне її використання.

Основні результати дослідження. Нафта і газ є основними енергоресурсами сучасності, що забезпечують близько 50% загального кінцевого споживання енергії і, за прогнозами експертів, будуть залишатися ними протягом найближчих 20-ти років [1].

Нафтогазова промисловість – базова складова енергетичного сектору світової економіки. Її поточний стан та